



INTERVJU - Goran Vojnovič pred premiero Sosičeve Meje sneženja

»Kjer je večina videla zidove, je on videl okna«

Poljanka Dolhar

TRST – Avtor literarnih uspešnic in gledaliških tekstov, filmski režiser in kolumnist Goran Vojnovič bo nočoj v tržaškem Kulturnem domu debitiral kot gledališki režiser. Gledališče ga od nekdaj mika, pa tudi sicer, pravi, ne bi mogel zavrniti ponudbe direktorja Slovenskega stalnega gledališča Danijela Malalana – prvič postaviti na oder dramo Meja sneženja, zadnji tekst Marka Sosiča (1958–2021), prijatelja in pisatelja, do katerega čuti posebno afiniteto. Praizvedba enodejanke, psihološke drame, v kateri se zrcalijo značilne Sosičeve teme (družinski odnosi, pomanjkanje empatije, občutek krivde, sprejemanje drugega), je nastala v koprodukciji s Prešernovim gledališčem Kranj.

Ob praizvedbah se pogosto dogaja, da se režiser pri delu posvetuje z avtorjem. Kako je potekal proces nastajanja vaše predstave brez Marka Sosiča?

Mislim, da bi si vsi želeli, da bi bil namesto mene tukaj Marko. Od začetka pravim, da sem vesel in žalosten, da sem v Trstu, raje bi prišel na premiero Markove predstave kot da sem v tem položaju. Po drugi strani pa sem hvaležen Danijelu Malalanu, da mi je ponudil možnost, da režiram ta tekst. V bistvu me je postavil pred dejstvo, kajti zavrniti take ponudbe seveda nisem mogel, a tudi nisem hotel, saj konec koncev deset let delujem v gledališču kot avtor besedil. Ponujena priložnost pa ni običajna, šlo je za neke vrste poklon Marku, ampak spet sem v tem videl nekaj dobrega, glede na to, da prvič režiram: to ni bila predstava Gorana Vojnoviča, ampak Marka Sosiča, počutil sem se vsaj delno razbremenjenega. Vedel sem, da moram kot režiser samo pomagati igralcem, da bodo začutili besedilo, da ga bomo razumeli najbolje, kolikor bomo zmogli, in da bomo to prenesli na oder.

Ves čas smo se vračali k vprašanju, kaj bi bilo, če bi bil Marko z nami, kako bi nam lahko te strani pojasnil. In seveda nam je bilo žal, ker te možnosti nimamo, po drugi strani pa se je bilo treba v nekem trenutku odtrgati od Marka in se posvetiti njegovemu besedilu, mu dati priložnost,

da zaživi neodvisno od avtorja in od tega, kaj točno si je z vsako besedo mislil. Na srečo to besedilo pušča ogromno prostora igralcem, da ustvarijo vse, kar je v tej drami neizrečeno in tega je precej.

Morda smo Marka res odmaknili iz svoje neposredne bližini in se začeli ukvarjati s predstavo, ampak potem smo se vedno znova vrnili k Marku in se vprašali, ali bi bil Marko zadovoljen s tem, kar počnemo. Zdaj, ko smo že pred koncem, se nam nekako zdi, da bi bil ... čeprav so nam ljudje, ki ga še bolj poznajo kot mi, rekli, veš, nikoli ni bil z ničemer zadovoljen. Ampak mislim, da bi bil lahko ponosen na to, kar so predvsem štirje igralci naredili iz njegovih likov, kako močno so jih živeli, koliko čustev, energije in napatosti so prinesli na ta oder.

Kljub temu, da ste avtorja v nekem trenutku dali na stran, pa njegovega teksta niste prirejali ali črtali.

Več razlogov je za to. Če govorimo o praizvedbi nekega besedila, se mi zdi, da mu je treba biti čim bolj zvesti. Še toliko bolj, ko govorimo o zadnjem besedilu pokojnega avtorja. To je neko moje načelno izhodišče, čeprav sem kot avtor besedil vsem režiserjem, s katerimi sem sodeloval, puščal in nekako vsiljeval svobodo. Eno je, kar si doma avtor na papirju zamisli, drugo je, kaj se zgodi na odru, ki je živo prizorišče; stvari so drugačne, ko jih beremo na papirju ali vidimo na odru.

Mislim pa, da je glavni razlog predvsem v tem, da bolj ko smo tekst brali, bolj smo verjeli vanj, bolj se nam je zdelo nepotrebno, da karkoli spreminjamo. Pri koncu smo sicer nekaj malega reorganizirali, konca Marko vsaj po mojem mnenju ni v popolnosti dokončal, če bi imel še čas, če bi bil zdaj z nami, bi verjetno še kaj dopisal, nismo pa spreminjali nobene poante. Nihče ni čutil, da mora karkoli dopisovati ali si na novo izmišljati, vse, kar smo za našo predstavo potrebovali, smo našli v tekstu. Tudi igralci so bili hvaležni za to, da imajo od začetka tekst, na katerem lahko delajo in se v celoti izrazijo. Da imajo trdno osnovo, s katere lahko začnejo z ustvarjanjem svojih likov in vsega, kar želijo na odru ustvariti. V njem je polno

potlačenih čustev, ne zgolj nestrpnosti, neke bolečine, osamljenosti, zamer, tudi sovraštvev, frustracij in seveda krivde, s katero se je Marko Sosič intenzivno ukvarjal. Oder postane žrelo vulkana, iz katerega začnejo te stvari bruhati: ni veliko dogajanja, ampak ogromno se zgodi na odru. Upam, da bodo to začutili tudi gledalci in da se jih bo ta predstava dotaknila.

Sestavili smo krasno ekipo, ki se je odlično ujela, z različnih vetrov, vsi so začutili, da je to posebna, drugačna priložnost: igralec **Borut Veselko** in dramaturginja **Marinka Poštrak** sta prišla iz Kranja, Živa Selan je sedaj na svobodi in prvič v Trstu, tudi Primož Forte in Nikla Petruška Panizon sta z vsemi nami začutila, da se dogaja nekaj drugačnega in dejansko smo vsi zelo kmalu začeli uživati. Mislim, da se to pozna, da se je ustvarila neka pozitivna energija, kjer se lahko vsak izrazi, vstopi v dialog z drugimi. To je predstava, ki je igralska in zahteva avtorski prispevek igralcev, šele na drugem mestu pa režiserja.

Kaj vas najbolj družijo s teksti Marka Sosiča?

Mislim, da je to, kar imava z Markom zares skupnega in zaradi česar sem njegove romane tako močno začutil, da sva oba vedno čutila krivdo. Krivdo, ki ni bila samo Marka Sosiča ali Gorana Vojnoviča, temveč krivdo nekega prostora. Jaz sem čutil krivdo za vse, kar se je v mojem svetu dogajalo, in Marko je čutil krivdo svojega prostora. In to je v tem besedilu in v vseh njegovih knjigah jasno: on prevzema nase krivdo prostora, v katerem živi, krivdo kulture, ki ji pripada, jezika, ki mu pripada. Nisva se ubadala zgolj s svojo lastno zgodbo, ampak preko nje govorila o nekem prostoru, do katerega nisva znala biti indiferentna, it mimo njegovih zablod.

Ker je bil to najin prostor, njegov seveda ni bil isti mojemu, nekje sva se prepletla, a tako kot on ni mogel svojemu prostoru odpustiti nekih stvari, tako tudi jaz svojemu nisem mogel.

To je neka tragičnost vseh nas pisateljev in na nek način tudi razlog, zakaj

pišemo: nekako ne moremo odmisлити stvari, ne moremo se ne spopadati z njimi, ne moremo ne čutiti te bolečine in potem seveda pišemo. To je naš način soočanja s krivdami, ki nas pač zaznamujejo.

Meja sneženja je najprej nastala pred približno dvajsetimi leti, ko so bile posledice dogajanja v Bosni, ki je bila Marku Sosiču prav tako zelo blizu, še zelo žive. Po drugi strani pa tekst deluje kot bi bil pisan za današnji čas, kot da bi se v teh 20 letih naš pogled na prišleke ne spremenil.

Marko je začel ta tekst pisati pred 19 leti in morda takrat ni uspel izraziti vsega ali pa ni našel načina kako izraziti bolečino – morda je bilo vse to preblizu. Način je našel pred desetimi leti v romanu *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino* in v drugih kasnejših romanih, in potem, a gre zgolj za moje predvidevanje, se je po 16 letih vrnil k temu tekstu in ga dokončal. Seveda je to bil drug Marko, svet je bil drugačen, tisto, s čimer je začel, je bilo že precej oddaljeno, to, kar se nam je dogajalo, pa seveda bliže. V tem tekstu so prepletene neke zgodbe, ki so se zgodile nekoč, a se ves čas nadaljujejo in ponavljajo na različne načine.

Mislím, da je Marko razumel, da se za temi zgodbami nahajajo druge zgodbe,

za zgodbami nestrpnosti so zgodbe, ki rojevajo to nestrpnost. Mislím, da ga je v tem tekstu predvsem zanimalo, kaj se nahaja zadaj, kako osamljeni so ljudje, ki so sovražni, ki so nestrpni, ki odklanjajo pomoč drugim. Kaj jih žene, kaj jih boli? To ga je gnalo in to je tisto, s čimer se mi najbolj ukvarjamo v predstavi.

Scenograf Marko Juratovec se je odločil za zelo posrečeno sceno – konstrukcijo iz samih oken. Kaj ponazarjajo ta okna?

Marko Sosič zgodbe ni postavil v določen prostor in nismo mogli razbrati, kje točno naj bi se dogajala, nam je pa bilo jasno, da bi se lahko kjerkoli. Da se bo ta zgodba prepoznala za lokalno v Kranju, Trstu ali kjerkoli bo gostovala, da je pravzaprav univerzalna. Tudi ni zgolj slovenska, to je zgodba nekega širšega prostora in zato smo se odmaknili mogoče od strogega realizma, a seveda ne predaleč, ker je zgodba precej realistična, gre za psihološko dramo.

Ta okna meni predstavljajo možnost, da lahko vsa-

kdo pokuka v ta svet, v nekem

trenutku pa sem pomislil,

da je ta scenografija zelo

Markova, kajti tam,

kjer je večina ljudi videlo

zidove, je on videl okna.

Vedno je gledal na drugo

stran, vedno ga je zanimalo,

kaj je na drugi strani in vedno je omogočal nam,

da na to drugo stran

pogledamo. To je moje razmišljanje, ta scenografija seveda odpira

možnosti različnega razumevanja, Marko Juratovec je izhajal iz drugačnega izhodišča, mislim pa, da se besedilo v tej scenografiji zelo dobro počuti.

Kako si razlagate naslov Meja sneženja?

To je eden tistih Markovih poetičnih naslovov, ki jih lahko vsak od nas malo drugače pojasnjuje. Ampak ko smo se enkrat peljali na vaje mimo Nanosa, se je meja sneženja zelo jasno videla in je razdelila hrib na dva dela: ta meja sneženja, ki se spušča počasi do nižin, je neka napoved miru in tihote. Do katere na koncu v neki meri pride. Hrepenenje po tem, da bi vse prekril sneg in prinesel nek odrešilni mir. Mislím, da si je Marko vendarle želel nekega miru, želel si je, da bi ta njegov svet, ki je bil živ, razburkan, vznemirjen, prekril sneg in prinesel mir. In da je to njegova Meja sneženja. Upam, da je tam, kjer je, ta svoj mir našel.

Kako si razlagate naslov Meja sneženja?

To je eden tistih Markovih poetičnih naslovov, ki jih lahko vsak od nas malo drugače pojasnjuje. Ampak ko smo se enkrat peljali na vaje mimo Nanosa, se je meja sneženja zelo jasno videla in je razdelila hrib na dva dela: ta meja sneženja, ki se spušča počasi do nižin, je neka napoved miru in tihote. Do katere na koncu v neki meri pride. Hrepenenje po tem, da bi vse prekril sneg in prinesel nek odrešilni mir. Mislím, da si je Marko vendarle želel nekega miru, želel si je, da bi ta njegov svet, ki je bil živ, razburkan, vznemirjen, prekril sneg in prinesel mir. In da je to njegova Meja sneženja. Upam, da je tam, kjer je, ta svoj mir našel.

Ponovitve do 7. februarja

Praizvedba drame Meja sneženja Marka Sosiča v režiji Gorana Vojnoviča je nastala v koprodukciji Slovenskega stalnega gledališča in Prešernovega gledališča Kranj. V tržaškem Kulturnem domu bo na sporedu do 30. januarja. Sledila bo 7. februarja, na predvečer kulturnega praznika, ponovitev v goriskem Kulturnem domu, nato pa še ponovitve v Kranju. Vse ponovitve v Trstu in Gorici bodo opremljene z italijanskimi nadnapisi (uvedel jih je, leta 2000, ravno Marko Sosič). V glavnih vlogah igrajo **Borut Veselko**, Nikla Petruška Panizon, Primož Forte in Živa Selan. Sceno podpisuje Marko Juratovec, kostume pa Jelena Proković. Asistent režije je Francesco Borchì, toskanski igralec, ki živi v Sloveniji, protagonist Vojnovičevega filma Nekoč so bili ljudje.



Z leve **Borut Veselko**, Živa Selan in Primož Forte v drami Meja sneženja FOTODAMJ@N

